

ZAMONAVIY TA'LIM STRATEGIYALARI:
MUAMMO VA YECHIMLAR
Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
2026-yil 30-aprel

O'ZBEK NASRIDA FONOSTILISTIK USULLAR: LUQMON BO'RIXONNING
“JAZIRAMADAGI ODAMLAR” ROMANI MISOLIDA

Abdulhamidova Zamona Murzohamedovna

Qo'qon davlat universiteti

O'zbek tili va adabiyoti mutaxassisligi 1-kurs magistranti

zamonaabdulhamidova0@gmail.com

Annotatsiya. *Mazkur maqolada o'zbek nasrida fonostilistik vositalarning qo'llanishi Luqmon Bo'rixonning “Jaziramadagi odamlar” romani misolida tahlil qilinadi. Asarda tovush takrori, alliteratsiya, assonans, onomatopeya hamda ritmik birliklarning badiiy-estetik vazifasi ochib beriladi. Yozuvchining fonetik birliklar orqali qahramon ruhiyati, tabiat tasviri va ijtimoiy muhitni ifodalashdagi mahorati ilmiy asosda yoritiladi. Tadqiqot natijasida fonostilistik vositalar nasriy matnning emotsional-ekspressiv ta'sirchanligini kuchaytiruvchi muhim omillardan biri ekanligi aniqlangan.*

Kalit so'zlar: *fonostilistika, nasriy uslub, alliteratsiya, assonans, onomatopeya, badiiy til, Luqmon Bo'rixon, ekspressivlik, stilistika, roman.*

Bugungi o'zbek tilshunosligida badiiy matni lingvopoetik jihatdan tadqiq etish muhim ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, fonostilistik vositalarning nasriy asarlarda qo'llanishini o'rganish badiiy nutqning emotsional-estetik imkoniyatlarini ochib berishda katta ahamiyatga ega. Fonostilistika tilshunoslikning tovush birliklarining uslubiy xususiyatlarini tadqiq etuvchi sohasi bo'lib, unda tovushlarning ma'no ifodalashdagi o'rni, hissiy-ta'sirchanlikni kuchaytirishdagi vazifasi o'rganiladi. O'zbek adabiyotida nasriy asarlar tilining fonetik-uslubiy imkoniyatlari ko'plab yozuvchilar ijodida yaqqol namoyon bo'ladi. Xususan, Luqmon Bo'rixonning “Jaziramadagi odamlar” romani o'zining badiiy til boyligi, xalqona ifoda vositalari va fonostilistik birliklarning mahorat bilan qo'llanganligi bilan ajralib turadi. Roman tilida tovush takrorlari, ritmik ohang, fonetik uyg'unlik va tabiiy talaffuz elementlari qahramonlarning ruhiy kechinmalarini ochishda muhim badiiy vosita sifatida xizmat qiladi.

Fonostilistika — fonetik birliklarning uslubiy xususiyatlarini o'rganuvchi tilshunoslik sohasi hisoblanadi. U tovushlarning estetik vazifasi, matndagi emotsional-ekspressiv ta'siri va badiiy mazmun yaratishdagi o'rnini tadqiq qiladi. Fonostilistik vositalar ayniqsa badiiy adabiyotda keng qo'llanib, matnning obrazlilik va ta'sirchanligini oshiradi. Nasriy asarlarda fonostilistik vositalarning asosiy ko'rinishlari quyidagilardan iborat: alliteratsiya, assonans, onomatopeya, ritmik takror, fonetik parallelizm, intonatsion vositalar. Mazkur vositalar yozuvchining individual uslubini shakllantirishda ham muhim omil sanaladi.

Luqmon Bo'rixon romanida undosh va unli tovushlar takrori orqali ruhiy holat, tabiat manzarasi hamda ichki drammatizm kuchaytiriladi. Ayniqsa, “j”, “s”, “q”, “sh” kabi

**ZAMONAVIY TA'LIM STRATEGIYALARI:
MUAMMO VA YECHIMLAR**
Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
2026-yil 30-aprel

tovushlarning takrorlanishi jazirama, iztirob va ruhiy bosimni ifodalashda faol xizmat qiladi. Masalan, jazirama tasvirlari berilgan oʻrinlarda qattiq undoshlarning takrorlanishi muhitning keskinligini kuchaytiradi. Bu esa kitobxonda issiq, tanglik va ruhiy siqilish hissini uygʻotadi. Shuningdek, yumshoq unlilar va choʻziq tovushlarning qoʻllanishi ayrim lirik tasvirlarga mayinlik va hissiylik bagʻishlaydi. Assonans vositasi yordamida matnda ohangdorlik hosil qilinadi. Unli tovushlarning uygʻun takrori qahramonlarning ichki monologlarida emotsional ritmni kuchaytiradi. Natijada nasriy matn sheʼriy ohangga yaqinlashadi.

Romanda tabiat hodisalari va inson faoliyatiga oid tovushlarni tasvirlashda onomatopeya vositalari keng qoʻllangan. Shamolning shitirlashi, qushlarning ovozi, odamlarning shivirlashi yoki qadam tovushlari tasviri matnning tabiiyligini oshiradi. Yozuvchi tovushga taqlid soʻzlar orqali voqealar dinamikasini jonlantiradi. Bu esa oʻquvchini voqelik ichiga olib kiradi va tasvirning realistik xarakterini kuchaytiradi. Ayniqsa, qishloq muhiti tasvirida xalqona fonetik birliklardan foydalanilishi asarning milliy ruhini yanada boyitgan.

Luqmon Boʻrixon nasrida gaplarning ritmik tuzilishi qahramon ruhiyati bilan chambarchas bogʻliq. Qisqa va keskin gaplar hayajon, qoʻrquv yoki ichki ziddiyatni ifodalasa, choʻziq sintaktik qurilmalar ruhiy mushohada va falsafiy kechinmalarni aks ettiradi. Roman matnida takroriy sintaktik birliklar ham fonostilistik taʼsirni kuchaytiradi. Masalan, ayrim soʻz yoki iboralarning qayta-qayta kelishi qahramonning ruhiy bosimini va ichki iztirobini ifodalaydi. Bu usul psixologik tasvirning tabiiy va taʼsirchan chiqishiga xizmat qilgan.

Luqmon Boʻrixon uslubining muhim jihatlaridan biri xalqona talaffuz va jonli nutq elementlarini tabiiy qoʻllashidir. Muallif shevaga xos fonetik birliklardan oʻrinli foydalanib, obrazlarning milliy xarakterini ochib beradi. Bundan tashqari, dialoglarda tovush tushishi, qisqarish va ogʻzaki nutqqa xos talaffuz shakllarining qoʻllanishi personaj nutqining tabiiyligini taʼminlaydi. Bu esa roman tilining realizmini oshirib, qahramonlarning individual nutqiy portretini yaratishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, Luqmon Boʻrixonning “Jaziramadagi odamlar” romanida fonostilistik vositalar badiiy-estetik taʼsirchanlikni oshiruvchi muhim omil sifatida namoyon boʻladi. Alliteratsiya, assonans, onomatopeya va ritmik birliklar orqali yozuvchi qahramon ruhiyati, tabiat manzaralari hamda ijtimoiy muhitni chuqur va taʼsirchan ifodalagan.

Roman tilining fonetik-uslubiy xususiyatlari yozuvchining individual mahoratini koʻrsatadi hamda oʻzbek nasrida fonostilistikaning keng imkoniyatlarini namoyon etadi. Mazkur tadqiqot oʻzbek badiiy matnlarini lingvopoetik jihatdan oʻrganishda muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Boʻrixon, L. *Jaziramadagi odamlar*. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2019. – 256 b.
2. Boboyev, T. *Tilshunoslik asoslari*. – Toshkent: Oʻzbekiston, 2004. – 240 b.
3. Yoʻldoshev, B. *Badiiy matn lingvopoetikasi*. – Toshkent: Fan, 2008. – 180 b.

**ZAMONAVIY TA'LIM STRATEGIYALARI:
MUAMMO VA YECHIMLAR**
Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
2026-yil 30-aprel

4. Mahmudov, N. *O'zbek tili stilistikasi*. – Toshkent: O'qituvchi, 2013. – 276 b.
5. Shomaqsudov, A., Rasulov, I. *O'zbek tili stilistikasi*. – Toshkent: O'qituvchi, 1990. – 318 b.
6. Quronov, D. *Adabiyotshunoslik nazariyasi*. – Toshkent: Akademnashr, 2018. – 400 b.